

สังวาลย์วัฒนธรรมมรดกพุทธศิลปสถาปัตยกรรมแห่งคาบสมุทรภาคใต้: ศักยภาพร่วมในการเสนอชื่อแบบรวมกลุ่มสู่เส้นทางมรดกโลก

ดร. เกรียงไกร เกิดศิริ

อาจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ดร. ภัทรพล เวทยสุภรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ดร. ทิพวัลย์ ตั้งพูนทรัพย์ศิริ

หลักสูตรนานาชาติสาขาวิชาการจัดการมรดกทางสถาปัตยกรรมกับการท่องเที่ยว
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลของการศึกษาศักยภาพของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่คาบสมุทรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปากตะวันออก ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง เพื่อกำหนดแนวทางและการวางแผนเชิงกลยุทธ์เพื่อผลักดันการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพขึ้นเป็น “แหล่งชั่วคราวเพื่อรอรับการพิจารณา (Tentative List)” และเข้าสู่กระบวนการรับการพิจารณาเป็น “แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)” ตลอดจนเพื่อนำองค์ความรู้จากการวิจัยเป็นฐานข้อมูลเพื่อจัดทำเอกสารประกอบการตัดสินใจในการเสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลก และการกำหนดแผนการดำเนินการเสนอรายชื่อเพื่อรับการยกย่องเป็นแหล่งมรดกโลก นอกจากนี้ ยังมุ่งหมายเพื่อกระตุ้นให้เกิดกระบวนการใหม่ในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศอย่างยั่งยืน และการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในฐานะของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทุนทางสังคม และวัฒนธรรม

ผลการศึกษาที่มีข้อเสนอว่า การดำเนินการควรเริ่มต้นจากการศึกษา “วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช” เชิงลึกให้ครบทุกมิติ เพื่อถอดรหัสคุณค่าด้านต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณา ตลอดจนการเผยแพร่ข้อมูลความรู้แก่ประชาชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนการบริหารจัดการที่ตั้งอยู่บนฐานความคิดของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ให้ความสำคัญกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ในฐานะศูนย์กลางจิตวิญญาณของเมืองประวัติศาสตร์ในลักษณะ “แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีพลวัต (Living Heritage)” ตลอดจนการวางแผน นโยบายอันนำไปสู่การวางวิสัยทัศน์ และกลยุทธ์ในการผลักดันอย่างเป็นรูปธรรมของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน และในอนาคตควรวางแผนขยายขอบเขตให้ครอบคลุมแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่าและศักยภาพในแหล่งอื่นๆ บนคาบสมุทรภาคใต้ในลักษณะแหล่งมรดกโลก “แบบรวมกลุ่ม (Serial Nomination)” เพื่อใช้ศักยภาพด้านต่างๆ ร่วมกันอันจะทำให้ “คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value (OUV))” นั้นมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

เนื่องจากขอบเขตในพื้นที่คาบสมุทรภาคใต้พาดทะวันออก ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา และ พัทลุง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันมาอย่างยาวนาน ทั้งผู้คน และวัฒนธรรม รวมไปถึงปัจจุบันยังยึดโยงระหว่างกันโดยมีพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ที่มีเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลาง และส่งผ่านความสัมพันธ์ดังกล่าว ต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบันซึ่งจะยิ่งส่งเสริมให้ “คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV)” และ “ความสมบูรณ์แบบ (Integrity)” ของพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ควรพิจารณานำเสนอใน “รูปแบบ (Theme)” ของ “เส้นทางวัฒนธรรม (Cultural Route)” ดังที่กำหนดไว้ใน “ประเด็นกรอบความคิด (Thematic Framework) ในนามของ “วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช และแหล่งมรดกทาง วัฒนธรรมพุทธศาสนาบนเส้นทางวัฒนธรรมคาบสมุทรภาคใต้ (Wat Phra Boromathat Nakorn Sri Thamaraj and Buddhist Cultural Heritage Sites on Cultural Route of Southern Thai Peninsular)”

คำสำคัญ: มรดกโลก / มรดกโลกทางวัฒนธรรม / ภูมิทัศน์วัฒนธรรม / เส้นทางวัฒนธรรม / มรดกทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น / มรดกโลกแบบรวมกลุ่ม / แหล่งชั่วคราวเพื่อรอรับการพิจารณา / คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล / ความจริงแท้ / คุณค่าและความสำคัญ / เศรษฐกิจสร้างสรรค์ / การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม / โลจิสติกส์การท่องเที่ยว

Cultural Route of Buddhist Art and Architectural Heritage in Southern Thai Peninsular: Opportunities for World Heritage Serial Nomination

Kreangkrai Kirdsiri, Ph.D.

Lecturer, Faculty of Architecture, Silpakorn University

Patrapon Vetayasuporn, Ph.D.

Assistant Professor, Faculty of Architecture, Silpakorn University

Tippawan Tangpoonsupiri, Ph.D.

Levturer, International Program in Architectural Heritage Management and Tourism
Faculty of Architecture, Silpakorn University

Abstract

This article is the result of the study the area of the Southern Thai Peninsular covering Surat Thani Province, Nakhon Sri Thammarat Province, Songkhla Province, and Pattalung Province in order to figure out the competency of sites as cultural heritage and guidelines for strategic plan to nominate them on the World Heritage List in terms of cultural aspects. Then the information and pieces of knowledge will be prepared for documentation and finally proposed as the World Heritage. The study also aims to stimulate the concept of conservation and sustainable development. Tourism will also be promoted in both terms of nature and culture. Society and culture themselves will become creative economy and value-added source of income given back to the locals.

The study suggests that Wat Phra Boromathat Nakorn Sri Thamaraj should be studied in detail, covering all related aspects so that all types of value will be recorded then used as the database for stakeholders, including the locals who are parts of administration and management. Local participation is considered as both heart and soul for living heritage. They should be part of preparation of planning, policies, vision, and strategies, like the local administrative offices whose roles should also be emphasized. Then, in the future, cultural heritage in religious aspects should be included as “*serial nomination*” due to their competency and types of value. The areas of eastern coast, covering Surat Thani Province, Nakhon Sri Thammarat Province, Songkhla Province, and Pattalung Province, share the outstanding universal value due to the settlement since the old days, ways of living, culture, along with Dheravada Buddhism, with Nakhon Sri Thammarat Province as the centre. This outstanding universal value and integrity can be realized and eye witnessed through Wat Phra Boromathat Nakorn Sri Thamaraj.

However, in terms of thematic framework, the theme and cultural route should be focused and names as “*Wat Phra Boromathat Nakorn Sri Thamaraj and Buddhist Cultural Heritage Sites on Cultural Route of Southern Thai Peninsula*”.

Keywords: world heritage / world cultural heritage / cultural landscape / cultural route / vernacular architectural heritage / serial nomination / tentative list / outstanding universal value / authenticity / value and significance / creative economy / cultural tourism / logistic tourism

ที่มาและความสำคัญของการศึกษา

จากการศึกษาในโครงการวิจัย 2 โครงการ คือ “โครงการวิจัยการศึกษาวิเคราะห์คุณค่า ศักยภาพ และแนวทางการเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อขอรับการพิจารณาเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมเพิ่มเติม” และ “โครงการวิจัยสังวาลย์มรดกโลกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป: การศึกษาโลจิสติกส์การท่องเที่ยว และแนวทางการพัฒนาการเชื่อมโยงโดยให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง” ภายใต้แผนการวิจัย “แผนยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภูมิภาคด้วยการจัดการท่องเที่ยวแหล่งมรดกโลกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร และสภาวิจัยแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ.2556 ได้มีข้อคิดเห็นว่า ภาคใต้ของไทยมีลักษณะเป็นพื้นที่แคบๆ ทอดตัวยาวในแนวเหนือใต้ขนานด้วยชายฝั่งทะเลทั้งสองด้าน คือ อ่าวไทยทางด้านตะวันออกและทะเลอันดามันทางด้านตะวันตก เมื่อพิจารณาในประเด็นเรื่องการเชื่อมต่อพื้นที่ทางบกจะเห็นว่ามียะระทางที่ไกลมากซึ่งไม่ดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาในประเด็นเรื่องทำเลที่ตั้งของแหล่งมรดกโลกในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านจะเห็นว่า แหล่งมรดกโลกของไทยที่อยู่ใกล้กับแหล่งมรดกโลกในประเทศมาเลเซียที่สุด คือ แหล่งมรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และเมืองจอร์จทาวน์ เกาะป็นัง ซึ่งมีระยะทางระหว่างกันประมาณ 1,143 กิโลเมตร และมีเส้นทางสัญจรเชื่อมต่อทางบกทั้งทางรถและรถไฟ

ด้วยแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น จึงมีสมมติฐานที่ว่า หากประเทศไทยมีแหล่งมรดกโลกในจุดระหว่างของเส้นทางบนคาบสมุทรภาคใต้ดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และการเพิ่มจำนวนวันพักของนักท่องเที่ยวให้หยุดเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งมรดกโลกในคาบสมุทรภาคใต้ ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแล้ว ยังส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ อีก เช่น การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อาทิจากภูเขา ชายหาด หมู่เกาะ และแหล่งน้ำ ทั้งฟากฝั่งอ่าวไทย และชายทะเลอันดามัน จึงนับเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปยังภาคส่วนต่างๆ อีกด้วย นอกเหนือจากการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และการทำความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่การให้ความเคารพ และยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่จะทำให้เกิดสันติภาพต่อไป สิ่งต่างๆ ที่ประมวลมาข้างต้นจึงเป็นที่มาของการศึกษาศักยภาพของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีศักยภาพต่อการผลักดันให้เป็นแหล่งมรดกโลกต่อไป

วัตถุประสงค์ของบทความ

1. เพื่อศึกษาแหล่งมรดกพุทธสถาปัตยกรรมที่สัมพันธ์กันเพื่อการเสนอชื่อมรดกโลกแบบรวมกลุ่ม (Serial Nomination) ในลักษณะของเส้นทางวัฒนธรรม (Cultural Route) หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) ในพื้นที่นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี สงขลา และพัทลุง

2. เพื่อศึกษา และจำแนกประเภท จัดการองค์ความรู้ และข้อมูลของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในคาบสมุทรภาคใต้ ที่มีศักยภาพส่งเสริมให้เกิดคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value (OUV)) และความสมบูรณ์แบบ (Integrity) ของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมวัดพระธาตุนครศรีธรรมราชในลักษณะของเส้นทางวัฒนธรรม (Cultural Route) หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) อันเป็นต้นทุนของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในแหล่งมรดกโลก

3. เพื่อเสนอแนวทาง และกลยุทธ์ในการดำเนินการผลักดันแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในคาบสมุทรภาคใต้สู่การจารึกชื่อเป็นแหล่งมรดกโลกแบบรวมกลุ่ม (Serial Nomination) เพิ่มเติมจากแหล่งมรดกโลกที่มีอยู่เดิม

แหล่งมรดกทางพุทธสถาปัตยกรรมแห่งคาบสมุทรภาคใต้ที่มีศักยภาพในการร่วมเสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลกแบบรวมกลุ่ม (Serial Nomination)

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในคาบสมุทรภาคใต้มีความเป็นมาที่ยาวนาน และมีความแปรเปลี่ยนไปตามปัจจัยแวดล้อมทั้งภายใน และภายนอกที่ซับซ้อน ด้วยความเหมาะสมของทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่อยู่บนคาบสมุทรซึ่งอยู่กึ่งกลางบนเส้นทางการค้าระหว่างจีนและอินเดีย มีที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ ก่อให้เกิดการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนและเมือง ปรากฏเป็นประจักษ์หลักฐานยืนยันความเก่าแก่และความรุ่งเรือง ทั้งที่เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ปัจจุบันกลายเป็นแหล่งโบราณคดีที่ตัดขาดจากชีวิตประจำวันของผู้คนไปแล้ว และแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังมีพลวัตอยู่จำนวนมากภายในพื้นที่คาบสมุทรภาคใต้ ทั้งนี้ได้ใช้ฐานข้อมูลจากแผนที่โบราณที่แสดงข้อมูลชุมชนบนคาบสมุทรสทิงพระอันมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ตลอดจนข้อมูลการกัลปนาที่ดินแก่วัดต่างๆ เหล่านั้น ซึ่งในที่นี้ขอเรียกชื่อแผนที่นี้ว่า "แผนที่ประกอบพระตำราที่กัลปนาพัทลุงสมัยอยุธยา" เนื่องจากแสดงข้อมูลที่สอดคล้องกับเอกสารพระตำราเพื่อกัลปนาเมืองพัทลุงที่เป็นเอกสารสมัยอยุธยา¹ ซึ่งสันนิษฐานว่าพระตำราดังกล่าวตราขึ้นครั้งแรกในสมัยพระเจ้าอยู่หัวเอกาทศรถ แต่ทว่ามีการคัดลอกสืบทอดกันมาหลายครั้ง และมีการตราข้อความใหม่เพิ่มเติมเข้าไปด้วย²

สำหรับการศึกษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมคาบสมุทรภาคใต้ในการศึกษานี้ สามารถจัดแบ่งกลุ่มของมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นพุทธศาสนสถาปัตยกรรมได้ 3 กลุ่มใหญ่ คือ

- 1) กลุ่มพุทธศาสนสถาปัตยกรรมที่เป็นพระบรมธาตุเจดีย์
- 2) กลุ่มพุทธศาสนสถาปัตยกรรมที่เป็นพระวิหาร และพระอุโบสถแบบประเพณี
- 3) กลุ่มพุทธศาสนสถาปัตยกรรมที่เป็นพระวิหาร พระอุโบสถ และเสนาสนะแบบพื้นถิ่น

แหล่งมรดกทางพุทธสถาปัตยกรรมทั้ง 3 กลุ่ม นี้มีคุณค่าอย่างสูงในการบอกเล่าพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ช่วงเวลาต่างๆ ของพื้นที่ ตลอดจนลักษณะการตั้งถิ่นฐาน การประดิษฐานพระพุทธรูป ความสัมพันธ์ทางรัฐศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนเศรษฐกิจการค้ากับเมืองอื่นๆ รวมไปถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แสดงให้เห็นพลังการสร้างสรรคของนายช่างยุคโบราณที่ถนัดทิศทางการพระพุทธรูปมาตามาสนกับสุนทรียภาพ และเงื่อนไขของวัสดุ ก่อสร้างในท้องถิ่น จนกลายเป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมทรงคุณค่า และควรค่าแก่การยกย่องเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยการบูรณาการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในคาบสมุทรภาคใต้เข้าสู่หัวข้อ "เส้นทางวัฒนธรรมมรดกพุทธศิลป์สถาปัตยกรรมแห่งคาบสมุทรภาคใต้: นครศรีธรรมราช ไชยา สทิงพระ พัทลุง" สู่การเพิ่มศักยภาพ และน้ำหนักในประเด็นคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลของพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชให้มีบริบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

¹ แผนที่เขียนและลงสีบนสมุดไทยขาว ซึ่งเรียกกันในภาษาถิ่นได้ว่า "บุตขาว" กว้าง 12.5 เซนติเมตร ยาว 39 เซนติเมตร สมัยพระเอกาทศรถ

² สัมภาษณ์ อาจารย์ ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2556 ณ โครงการวิจัยปริทรรศประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

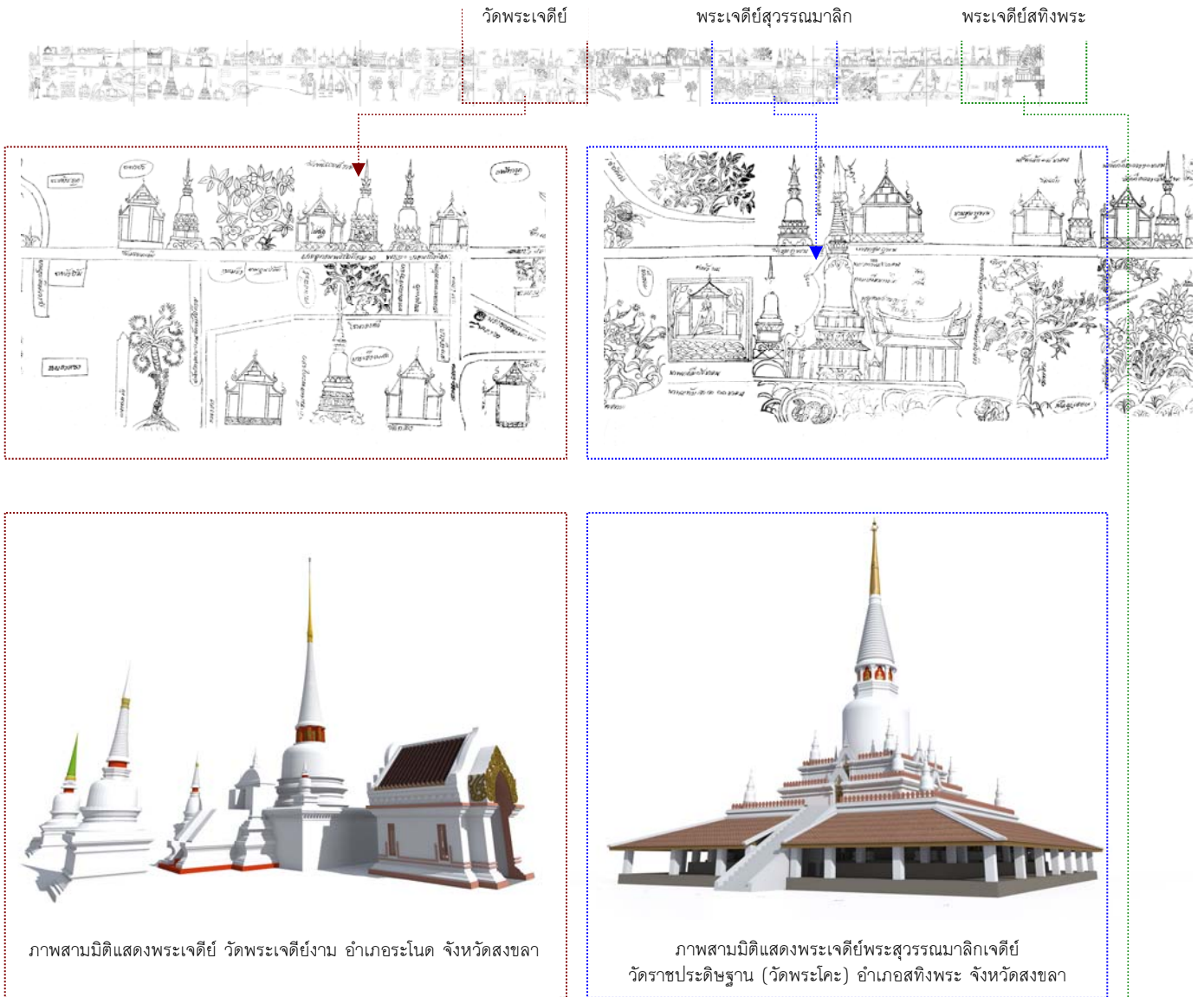
1) กลุ่มพุทธศาสนสถาปัตยกรรมที่เป็นพระบรมธาตุเจดีย์

แนวคิดเรื่องการสถาปนาพระบรมธาตุเจดีย์ในภาคใต้มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานตั้งแต่แรกประดิษฐานพระพุทธศาสนาในพื้นที่ และจากหลักฐานทางโบราณคดีในยุคต้นของการตั้งถิ่นฐานนั้นแสดงออกถึงวัฒนธรรมพุทธศาสนาแบบมหายานร่วมสมัยกับศรีวิชัย ดังปรากฏหลักฐานเป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัย เช่น “แหล่งโบราณคดีพุทธศาสนาที่เมืองยะรัง” “พระบรมธาตุไชยา อำเภอลำเลียด จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เป็นต้น จนกระทั่งศรีวิชัยได้เสื่อมอำนาจลง และเปิดโอกาสให้ตามพริ้งค์ที่มีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่นครศรีธรรมราชรุ่งเรืองขึ้นมาแทนที่ และมีการประดิษฐานพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์อย่างมั่นคงโดยได้รับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากลังกา และมีการสถาปนาพระบรมธาตุเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาเป็นสัญลักษณ์ นอกจากนี้ เมืองนครศรีธรรมราชก็ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นิกายเถรวาทลังกาวงศ์ที่รับมาจากลังกาต่อไปยังรัฐอื่นๆ เช่น สุโขทัย อยุธยา และล้านนาอีกด้วย

นอกจากนี้ เมืองนครศรีธรรมราชยังที่ได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของรัฐตามพริ้งค์ในฐานะของศูนย์กลางการปกครองของเมืองในระบบเมืองสิบสองนักษัตรที่เมืองต่างๆ ในคาบสมุทรมลายู และคาบสมุทรมลายูเป็นเมืองภายใต้การปกครอง ทำให้เมืองต่างๆ เหล่านี้เป็นเครือข่ายพระพุทธศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับเมืองนครศรีธรรมราชอย่างแนบแน่น อาทิ เช่น เมืองที่ตั้งอยู่บนสันทรายสทิงพระ และเมืองพัทลุง เป็นต้น

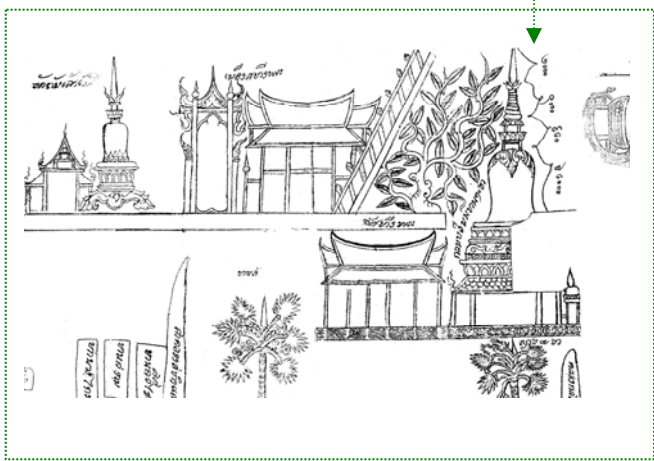
ดังปรากฏมีการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลจากพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช คือ “พระบรมธาตุเจดีย์ วัดเขียนบางแก้ว อำเภอลำเลียด สทิงพระ” นอกจากนี้ ยังมีพระบรมธาตุเจดีย์อีกหลายแห่งที่สร้างร่วมสมัยกัน หรือได้อิทธิพลระหว่างกัน อาทิเช่น “พระบรมธาตุเจดีย์วัดสทิงพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา” “พระสุวรรณมาลิกเจดีย์ วัดราชประดิษฐาน (วัดพระโคะ) อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา” “พระบรมธาตุเจดีย์วัดเจดีย์งาม อำเภอร่อนนวด จังหวัดสงขลา” “พระบรมธาตุเจดีย์วัดธาตุสวี อำเภอสวี จังหวัดชุมพร” เป็นต้น ซึ่งพระบรมธาตุเจดีย์ที่กล่าวมาเหล่านี้เป็นพระบรมธาตุที่ยังคงอยู่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาในแผนที่เก่าสมัยอยุธยาที่แสดงทำเลที่ตั้งของชุมชน สถาปัตยกรรมศาสตร์ และวัดต่างๆ ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน ตลอดจนนาที่ถูกกลบนาให้เป็นประโยชน์กับวัด จะพบว่า ในอดีตทุกๆ วัดในเขตตั้งแต่เขตท้องที่ระโนด จนไปถึงสทิงพระนั้น มีเจดีย์เป็นประธานแทบทุกวัด หากแต่คงได้ทรุดโทรมลงไปตามกาลเวลา จนเหลือเพียงแค่ฐานรากของเจดีย์ เช่น “วัดสี่หยัง อำเภอร่อนนวด จังหวัดสงขลา” เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า เมืองนครศรีธรรมราชได้ทำหน้าที่เป็นเมืองศูนย์กลางการปกครอง และเมืองศูนย์กลางพระพุทธศาสนาที่สำคัญมาแต่โบราณและมีความสำคัญอย่างยิ่งในสมัยอยุธยา วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชจึงถูกทำนุบำรุง ตลอดจนมีการสร้างเสนาสนะต่างๆ อย่างมากมายภายใต้รูปแบบศิลปะสถาปัตยกรรมแบบอยุธยา ซึ่งก็สืบทอดต่อมาสู่รัตนโกสินทร์ ซึ่งปัจจุบันเรียกรูปแบบศิลปะสถาปัตยกรรมที่สัมพันธ์กับภาคกลางนี้ว่า “ศิลปะสถาปัตยกรรมแบบประเพณี”



ภาพสามมิติแสดงพระเจดีย์ วัดพระเจดีย์งาม อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ภาพสามมิติแสดงพระเจดีย์พระสุวรรณมาลิกเจดีย์ วัดราชประดิษฐาราม (วัดพระโคะ) อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา



ภาพสามมิติแสดงพระเจดีย์สทิงพระ วัดสทิงพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 3: แผนที่ประกอบตำราพระกัลปนาที่พระมหากษัตริย์อยุธยาทรงกัลปนาเข้าวัด ที่ดิน และดอกผลจากที่ดินเพื่อทำนุบำรุงแก่วัดต่างๆ บนคาบสมุทรสทิงพระ โดยแผนที่ได้แสดงให้เห็นถึงที่ตั้งของชุมชน วัด ตลอดจนภูมิประเทศ แม่น้ำลำคลอง และนอกจากนี้ ยังบอกเล่ารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของพระเจดีย์ และเสนาสนะอื่นๆ ภายในวัดแต่ละวัดด้วย

2) กลุ่มพุทธศาสนสถาปัตยกรรมที่เป็นพระวิหาร และพระอุโบสถแบบประเพณี

วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ได้ทำหน้าที่เป็นวัดที่มีความสำคัญที่สุดในภาคใต้ และยังยึดโยงเมืองต่างๆ เข้าด้วยกันโดยในทางรัฐศาสตร์ วัฒนธรรม และศาสนานั้น มูลเหตุดังกล่าวได้ผลักดันให้มีการ “จดจำ” รูปทรงทางสถาปัตยกรรมของวัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชไปเป็นส่วนหนึ่งของแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์พุทธศาสนสถาปัตยกรรมที่เป็นเสนาสนะในวัดต่างๆ โดยเฉพาะ “พระวิหารหลวง” ของวัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช หรือในปัจจุบันได้ทำหน้าที่เป็น “พระอุโบสถ” ด้วยตัวอาคารมีขนาดใหญ่โต สง่างาม และมีรูปทรงทางสถาปัตยกรรมที่เชื่อมโยง หรือสืบทอดมาจากรูปทรงทางสถาปัตยกรรมแบบอยุธยา กล่าวคือ มีหลังคามุขหน้าหลังแบบที่เรียกว่า “หน้าบันมุขประเจิด” และตกแต่งหน้าบันด้วยประติมากรรมรูป “พระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ” และรูป “พระนารายณ์ทรงครุฑ” นอกจากนี้ การใช้เสาพาไลขึ้นไปรองรับโครงสร้างหลังคาปีกนกค้ำสุดท้ายของอาคาร เพื่อป้องกันแดด ลม และฝนที่มีความรุนแรงในภาคใต้ส่งผลกระทบต่อตัวอาคาร ซึ่งการออกแบบดังกล่าวยังทำให้เกิดคุณลักษณะพิเศษพื้นที่ที่ถูกจำแนกออกเป็นพื้นที่ที่ปิดล้อมด้วยฝาผนังเป็นพื้นที่ภายใน และมีพื้นที่ที่เป็นพื้นที่กึ่งเปิดกึ่งปิด ซึ่งมีคุณลักษณะของความโปร่งโล่ง แต่ในขณะที่เดียวกันก็ถูกกำหนดขอบเขตอย่างชัดเจนด้วยแนวเสาพาไลที่เป็นระเบียบ คุณลักษณะข้างต้น จึงส่งผลให้เกิดการสร้างสรรค “พระอุโบสถ” ในพื้นที่ต่างๆ ที่มีคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมที่เชื่อมโยงกับรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมของพระวิหารหลวง วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชหลายแห่ง ทั้งนี้ขอนำเสนอเฉพาะแหล่งที่มีคุณค่าทางศิลปะ สถาปัตยกรรม และมีศักยภาพสูงเท่านั้น อันได้แก่ “พระวิหารวัดจำปา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี” “พระอุโบสถวัดวิหารเบิก อำเภอเมืองฯ จังหวัดพัทลุง” “พระอุโบสถวัดยางงาม อำเภอเมืองฯ จังหวัดพัทลุง” เป็นต้น

3) กลุ่มพุทธศาสนสถาปัตยกรรมที่เป็นพระวิหาร พระอุโบสถ และเสนาสนะแบบพื้นถิ่น

สืบเนื่องจากสายธารวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาในคาบสมุทรภาคใต้นั้นมีความต่อเนื่องมาอย่างยาวนานตราบจนกระทั่งปัจจุบัน และมีการขยายตัวอย่างสูงในช่วงอยุธยาตอนกลางเป็นต้นมา เนื่องจากอยุธยาได้เข้ามามีบทบาทเหนือพื้นที่เหล่านี้ด้วยมีผลประโยชน์ทางการค้าเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ก็ได้มีการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เนื่องจากว่าพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของผู้คนในทางนามธรรม โดยมีวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนในทางรูปธรรมดังปรากฏให้เห็นในเอกสารพระตำราเพื่อกลบนาฉบับต่างๆ นอกจากนี้ การส่งเสริมให้มีวัดที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนให้มีจำนวนมากขึ้น และกระจายตัวไปตามแหล่งที่เหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ยังเป็นส่วนที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่พระราชอาณาจักรโดยทางอ้อมในหลากหลายประเด็นอีกด้วย สิ่งทีกล่าวมานั้นสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองการปกครอง ผู้คน วัฒนธรรม และศาสนาที่สัมพันธ์กันระหว่างเมืองศูนย์กลางในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และเมืองต่างๆ ในคาบสมุทรภาคใต้ที่เป็นไปอย่างใกล้ชิดตั้งแต่อยุธยาตราบกระทั่งปัจจุบัน นอกจากนี้ การที่มีทำเลที่ตั้งอยู่บนพื้นที่แห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมก็ย่อมทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำมามาประยุกต์สู่การสร้างสรรคศิลปสถาปัตยกรรม จึงทำให้มีมรดกทางพุทธสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์น่าสนใจมากมาย ซึ่งล้วนแล้วแต่แสดงออกถึงคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีความเรียบง่าย ไม่ประดับประดาอย่างวิจิตรพิสดาร แต่ทว่ามีคุณค่าที่แสดงออกถึงการออกแบบสถาปัตยกรรมที่มีความสุขุม พอเพียง และตอบโจทย์ในการใช้สอยอย่างลงตัว และมีความงามแบบศาสนสถานปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีคุณค่าในตัวเอง ตัวอย่างเช่น “อุโบสถวัดพังก” “อุโบสถวัดสนามชัย” อำเภอสิงทิงพระ จังหวัดสงขลา “อุโบสถวัดลิ้นเหยง” อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา “อุโบสถวัดสลักป่าแก้ว” อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา “อุโบสถวัดสุนทราราม” และ “อุโบสถวัดทะเลน้อย” อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง “อุโบสถวัดสะทัง” และ “อุโบสถวัดตะเขียนบางแก้ว” อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง เป็นต้น



ภาพที่ 5: อุโบสถแบบพื้นถิ่นวัดพังก อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา



ภาพที่ 6: อุโบสถแบบพื้นถิ่นวัดสนามชัย อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา



ภาพที่ 7: อุโบสถแบบพื้นถิ่นวัดสี่หยัง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา



ภาพที่ 8: อุโบสถแบบพื้นถิ่นวัดสลักป่าเก่า อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

นอกจากนี้ในวัดยังประกอบด้วยเสนาสนะต่างๆ อาทิเช่น "ศาลาโรงธรรม" "กุฏิพื้นบ้าน" และ "โรงมหรสพพื้นบ้าน" เป็นต้น สำหรับ "ศาลาโรงธรรม" เป็นองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญสำหรับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ร่วมกันระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส เนื่องจากอุโบสถมีขนาดเล็ก อีกทั้งธรรมเนียมเก่าแก่จะไม่อนุญาตให้สตรีเข้าไปในเขตพัทสีมา จึงมีความจำเป็นต้องสร้างอาคารที่มีลักษณะการใช้สอยนอกประสงค์เพื่อทำกิจกรรมทางศาสนาต่างๆ ของผู้คนทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งทำหน้าที่เช่นเดียวกับ "ศาลาการเปรียญ" ในภาคกลาง หรือ "หอแจก" ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของศาลาโรงธรรมจะก่อสร้างเป็นศาลาโถงที่มีหลังคาประธานทรงจั่วและมีชายคาปีกนกโดยรอบเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยให้มีมากขึ้น ทำให้เกือบทุกวัดในคาบสมุทรมภาคใต้ โดยเฉพาะชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาจะก่อสร้างศาลาโรงธรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัดที่มีความสำคัญเทียบเท่ากับอุโบสถทีเดียว



ภาพที่ 9: (ภาพซ้าย) ศาลาโรงธรรมวัดเขียนบางแก้ว ตามรูปแบบนิยมของท้องถิ่น คือ การทำเป็นศาลาที่มีหลังคาประธานทรงจั่ว และมีชายคาปีกนกโดยรอบเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอย หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินซึ่งเป็นวัสดุพื้นบ้านที่ผลิตกันอย่างมากมายในอดีต ความโปร่งโล่งของอาคารทำให้เกิดมีสภาวะน่าสบายในขณะที่ใช้สอยอาคาร ในขณะที่หากพื้นที่ตอนในของศาลาโรงธรรมไม่พอก็สามารถนั่งอยู่รายรอบอาคารได้ (ภาพขวา) งานประเพณีสงกรานต์ ชาวชุมชนวัดเขียนจะมาไหว้อัฐิบรรพบุรุษที่เก็บรักษาไว้ในบัวอัฐิของตระกูลที่อยู่วัดเขียนบางแก้ว และใช้ศาลาโรงธรรมเป็นที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ



ภาพที่ 10: (ภาพบนซ้าย) ศาลาโรงธรรมวัดคูเต่า อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา (ภาพบนขวา) ภาพสามมิติแสดงศาลาโรงธรรมวัดคูเต่าทางด้านหน้า ความน่าสนใจของหลังคาประธานคือเป็นหลังคาปั้นหย้า (Hipped roof) แบบมาลาญ (ภาพล่างซ้าย) แบบสถาปัตยกรรมรูปด้านหน้าอาคารศาลาโรงธรรมวัดคูเต่า (ภาพล่างขวา) แบบสถาปัตยกรรมรูปด้านข้างอาคารศาลาโรงธรรมวัดคูเต่า



ภาพที่ 11: (ภาพบนซ้าย) ศาลาโรงธรรมวัดท้ายยอ อำเภอเมืองฯ จังหวัดสงขลา (ภาพบนขวา) ภาพสามมิติแสดงศาลาโรงธรรมวัดท้ายยอ ลักษณะเป็นศาลาโถงมาแต่เดิม ต่อมาจึงมาสร้างผนังเป็นซี่ไม้ผสมเหล็กเส้นล้อมรอบ (ภาพล่างซ้าย) แบบสถาปัตยกรรมรูปด้านหน้าอาคารศาลาโรงธรรมท้ายยอ (ภาพล่างขวา) แบบสถาปัตยกรรมรูปด้านข้างอาคารศาลาโรงธรรมวัดท้ายยอ

สำหรับ "กุฏิ" เรียกในภาษาถิ่นใต้ว่า "กุด" เป็นองค์ประกอบสำคัญของส่วนสังฆาวาส สำหรับเป็นเรือนพักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์ และสามเณร สำหรับในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาซึ่งมีพระพุทธศาสนารุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีตราบกระทั่งปัจจุบัน มีการสร้างกุฏิจำนวนมากกลายเป็นพุทธบูชาในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีทั้งการยกเรือนถายวัด หรือสร้างเป็นกุฏิใหม่ถาย และมีขนาดใหญ่เล็กตามแต่กำลังของผู้มีศรัทธาถาย

สำหรับกุฏิที่พบในพื้นที่คาบสมุทรภาคใต้ และลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลานั้นพบมีทั้ง "กุฏิเรือนหมู่" และ "กุฏิเรือนเดี่ยว" สำหรับแบบแรกพบในวัดที่มีขนาดใหญ่ หรือเป็นวัดที่มีความสำคัญของชุมชน ตลอดจนเคยมีพระเถรานุเถระผู้เป็นที่ศรัทธาของผู้คนจำพรรษาอยู่ ซึ่งความน่าสนใจของกุฏิแบบนี้ คือ การวางผังเป็นเรือนล้อมรอบพื้นที่เปิดโล่ง (Court) ตรงกลางซึ่งทำให้เกิดพื้นที่ใช้สอยเอนกประสงค์ และทำให้เกิดมีการถ่ายเทอากาศที่ดีอีกด้วย และมีความสัมพันธ์กับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบจีนอีกด้วย สำหรับกุฏิที่สร้างเป็นเรือนเดี่ยวนี้เป็นแบบที่พบเป็นจำนวนมาก เนื่องจากถูกสร้างถายโดยใช้กำลังทรัพย์ไม่มากเท่ากับแบบกุฏิเรือนหมู่ สำหรับรูปทรงหลังคาของกุฏิในพื้นที่ศึกษานี้ พบทั้งแบบที่เป็น "หลังคาทรงจั่ว (Gable Roof)" และ "หลังคาปั้นหย่า (Hipped Roof)"



ภาพที่ 12: ภาพสามมิติที่แสดงตัวอย่าง "กุฏิเรือนหมู่"
ตัวอย่างจากวัดท้ายยอ อำเภอเมืองฯ จังหวัดสงขลา
ที่เป็นกุฏิหมู่ล้อมรอบลานกลาง โดยมีกุฏิประธานอยู่
ตรงกลาง และทางซ้าย และทางขวาคือกุฏิรอง



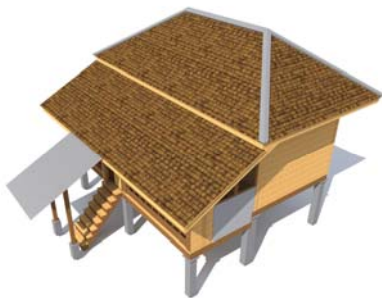
รูปด้านหน้า

รูปด้านหลัง



รูปด้านข้างซ้ายมือ

รูปด้านข้างขวามือ



ภาพที่ 13: (บน) ภาพสามมิติแสดงตัวอย่าง
"กุฏิเรือนเดี่ยว" ตัวอย่างจากวัดบ่อป่า อำเภอ
สิงหนคร จังหวัดสงขลา

รูปด้านหน้า

รูปด้านข้าง

นอกจากนี้ยังมี "อาคารแสดงมหรสพ" คาบสมุทรภาคใต้โดยเฉพาะกลุ่มทะเลสาบสงขลามีมรดกทางวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้านที่สำคัญ คือ "โนรา" และ "หนังตะลุง" ที่เรียกได้ว่ามีบทบาทสำคัญและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คน อย่างแน่นอน และมีพัฒนาการมาอย่างยาวนานจากอดีตราบจนกระทั่งปัจจุบัน ทั้งบทบาทในแง่ของความบันเทิง และ บทบาทในแง่ของพิธีกรรม ทั้งในมิติของการขนานของความช่วยเหลือและการรักษาอาการป่วยไข้ การควบคุมความ ประพฤติของผู้คนในสังคม การสร้างอาชีพ การสร้างเอกภาพและสัมพันธ์ภาพของคนในสังคม ตลอดจนการเสริมสร้างความรู้ และสติปัญญา³ การเสริมสร้างการสร้างสรรค้ทักษะทางวรรณกรรม และการใช้ภาษาถิ่นได้⁴ จนอาจกล่าวได้ว่าทั้งหนังตะลุง และโนราได้ทำหน้าที่เป็นสื่อพื้นบ้าน หรือสื่อมวลชนท้องถิ่น⁵ ที่ทำหน้าที่บอกเล่าข่าวสาร และทัศนคติต่างๆ จาก "นายหนัง" หรือ "โนรา" ที่เป็นผู้เห็นโลกกว้างขวางผ่านการเดินทางไปแสดงตามชุมชนต่างๆ สุ่มวลชนที่เฝ้าดูการแสดง

เมื่อนำมหรสพเหล่านี้มาจัดการแสดงจะมีการสร้างโรงมหรสพชั่วคราวขึ้นที่เรียกว่า "โรงโนรา" สำหรับการเล่นโนรา และ "โรงหนัง" หรือ "โรงหนังลุง" สำหรับโรงหนังตะลุง ซึ่งโดยมาจะสร้างขึ้นเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเฉพาะกิจจากการร่วมไม้ ร่วมมือของผู้คน โดยเฉพาะในการก่อสร้างโรงโนราซึ่งทำหน้าที่เป็นดั่งเวทีพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เหนือธรรมชาติ เพราะฉะนั้นในการก่อสร้างจึงมีความซับซ้อนทั้งในแง่ของการจัดการแรงงาน วัสดุ ตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ สำหรับการก่อสร้างโรงหนังตะลุงนั้นมีขนาดเล็กกว่า แต่ต้องสร้างเป็นอาคารที่สูงกว่า เพื่อให้ผู้ชมมองเห็นได้ชัดเจน จาก การศึกษาพบว่า วัดประจำชุมชนขนาดใหญ่ และมีการจัดการแสดงหนังตะลุงอยู่บ่อยครั้ง ก็อาจจะมีการสร้างโรงหนังตะลุงขึ้น เป็นโรงหนังถาวร เช่น วัดเลียบ อำเภอคลองหอยโข่ง และวัดท้ายยอ อำเภอเมืองฯ จังหวัดสงขลา เป็นต้น



ภาพที่ 14: "โรงหนัง" หรือ "โรงหนังลุง" แบบถาวรของวัดเลียบ อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ซึ่งสร้างเป็นอาคารยก พื้นสูงจากพื้นประมาณ 2.50 เมตร เพื่อให้ผู้ชมนั่งดูได้ไม่บังกัน และภาพสามมิติแสดงโรงหนังวัดเลียบที่มีการตกแต่งด้วย แผ่นไม้ฉลุอย่างงดงาม โดยมีแนวคิดมาจากแสงเงาที่ลอดผ่านตัวหนังนั่นเอง ในภาพจะเห็นการเจาะรูบนพื้นเพื่อเป็นช่อง ให้นายหนัง และคณะขึ้นมาบนอาคารได้

³ พิทยา บุขรรค์รัตน์. โนราโรงครูวัดท่าแค อ.เมือง จังหวัดพัทลุง. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา. 2535.

⁴ สุนีย์ ทองไชรั. สถานภาพและบทบาทหนังตะลุงจังหวัดพัทลุง. พัทลุง: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง โรงเรียนสตรีพัทลุง. ม.ป.ป. อ้างถึงใน พิทยา บุขรรค์รัตน์. นาฏกรรมแห่งกลุ่มทะเลสาบสงขลา การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมของหนังตะลุงและโนรา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2553. หน้า 9.

⁵ พิทยา บุขรรค์รัตน์. นาฏกรรมแห่งกลุ่มทะเลสาบสงขลา การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมของหนังตะลุงและโนรา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2553. หน้า 300.

ดังกตัวอย่างมาข้างต้น เป็นเพียงบางส่วนของมรดกพุทธศาสนสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ซึ่งเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีศักยภาพในการเสนอชื่อเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมได้เช่นกัน หากแต่ต้องการการศึกษาเชิงลึกเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงมิติด้านคุณค่า และความเชื่อมโยงระหว่างกันให้เป็นเนื้อเดียวกัน นอกจากนี้ แหล่งมรดกพุทธศาสนสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเหล่านี้ยังช่วยเติมเต็มมิติของ "มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Heritage)" ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของผู้คนที่ยังมีพลวัต ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญประการหนึ่งที่คณะกรรมการมรดกโลกกำลังให้ความสำคัญ ในการเสนอแหล่งจึงดำเนินการในลักษณะของ "กลุ่มของอาคาร (Group of Buildings)" ที่มีความสัมพันธ์กัน ดังตัวอย่างของ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่อยู่อาศัย และพุทธศาสนสถาปัตยกรรมถิ่นของเมืองหลวงพระบางที่ได้นำเสนออาคารต่างๆ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งมรดกโลกด้วย



ภาพที่ 15: ตัวอย่างเอกสารแสดงการข้อมูลพุทธศาสนสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งมรดกโลกหลวงพระบาง จะเห็นได้ว่า หากแยกพิจารณาเป็นรายหลังอาจจะไม่ได้สะท้อนถึงคุณค่ามากมายนัก แต่เมื่อพิจารณาร่วมกันจะเห็นว่าแหล่งมรดกทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเหล่านี้ส่องทางแก่กัน แสดงออกถึงคุณค่าในมิติต่างๆ ระหว่างกัน และทำให้ภาพลักษณ์ของแหล่งมรดกโลกหลวงพระบาง มีความชัดเจน และทรงคุณค่ายิ่งขึ้น (ภาพซ้าย) คือ ฐานข้อมูลของพุทธศาสนสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (ภาพขวา) คือ ฐานข้อมูลสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่อยู่อาศัย

ที่ว่าข้อยากประการหนึ่งของการดำเนินการ คือ แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ในคาบสมุทรภาคใต้มีการกระจายอยู่ห่างออกจากกัน แต่ต่างไปจากกรณีของเมืองหลวงพระบางซึ่งดำเนินการศึกษาและจัดทำฐานข้อมูลง่ายกว่า แต่อย่างไรก็ดี ก็เป็นความท้าทายที่จะทำให้เกิดในโครงการแหล่งมรดกโลกเส้นทางวัฒนธรรมมรดกทางวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาคาบสมุทรภาคใต้ในลักษณะของ "เส้นทางวัฒนธรรม (Cultural Route)" ที่อธิบายถึงเครือข่ายทางวัฒนธรรมของเมืองต่างๆ ในคาบสมุทรภาคใต้ และคาบสมุทรหลายในลักษณะของ "เส้นทางการค้า (Commercial and Trade Routes)" และ "เส้นทางจาริกแสวงบุญ (Pilgrimage Routes)" ดังปรากฏในลักษณะร่องรอยของ "เส้นทางมรดกทางสถาปัตยกรรมพระพุทธศาสนา (Buddhist Heritage Routes)" ที่สะท้อนให้เห็นถึง "ความเชื่อมต่อ และการเคลื่อนย้ายของผู้คน (Connection, Migration and Movement of Peoples)" ที่อ้างถึงอยู่ใน "ประเด็นกรอบความคิด (Thematic Framework)"⁶ และยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังมีพลวัต (Living Heritage) และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตผู้คน

แนวคิดการบริหารจัดการของภาครัฐในลักษณะการรวมกลุ่มจังหวัด: การประยุกต์นโยบายสู่การเสนอศึกษาทางวัฒนธรรม และภูมิศาสตร์ร่วมกัน

ตามที่ภาครัฐได้กำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการและกระบวนการปฏิบัติงานไปสู่องค์การที่มุ่งเน้นยุทธศาสตร์ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ของภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการใช้ระบบการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ มีการใช้ทรัพยากรร่วม มีการกำหนดยุทธศาสตร์และเป้าหมายการดำเนินงานอย่างชัดเจน การบริหารลักษณะดังกล่าวจะเกิดผลได้ต้องให้จังหวัดมีการบริหารในรูปของกลุ่มจังหวัด

โดยมีแนวทางการจัดกลุ่มจังหวัดมีเกณฑ์ต่อไปนี้คือ 1) พิจารณาจากความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ที่มีขอบเขตติดต่อกัน หรือมีความต่อเนื่องกันเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ 2) พิจารณาจากความเกี่ยวเนื่องทางเศรษฐกิจ การผลิต การค้าและการลงทุนเพื่อมูลค่าเพิ่ม และการได้เปรียบในการแข่งขันร่วมกัน โดยใช้ประเด็นยุทธศาสตร์หรือทิศทางการพัฒนาจังหวัดที่สอดคล้องกันหรือเกื้อหนุนต่อกัน 3) พิจารณาจากการวางแผนยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาเร่งด่วนร่วมกันของประเทศ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างจังหวัดเกี่ยวเนื่องทางเศรษฐกิจการผลิต การค้าและการลงทุนเพื่อมูลค่าเพิ่ม และการได้เปรียบในการแข่งขันร่วมกัน รวมทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนที่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมกันระหว่างจังหวัด

แนวคิดการจัดกลุ่มจังหวัดโดยให้ความสำคัญกับการจับกลุ่มจังหวัดที่มีเขตพื้นที่ติดต่อกันนั้นมาจากสมมติฐานที่ว่าจังหวัดที่อยู่พื้นที่ติดกันจะมีลักษณะทางภูมิประเทศ ประเพณีวัฒนธรรม และค่านิยมใกล้เคียงกัน มีสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีคล้ายคลึงกัน มีจุดอ่อน จุดแข็ง ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติที่คล้ายคลึงกัน อันเป็นผลมาจากการที่ทำเลที่ตั้งอยู่ติดกัน อันจะทำให้ง่ายกับการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันได้ ซึ่งในพื้นที่ศึกษา คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดสงขลา และจังหวัดพัทลุง ถูกกำหนดให้อยู่ในกลุ่มยุทธศาสตร์จังหวัด 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย⁷ มีประเด็นยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังต่อไปนี้

⁶ ICOMOS study, compiled jukka jokilehto. "Justification of the World Heritage Criteria1", in *The World Heritage List: What is OUV? Defining the Outstanding Universal Value of Cultural World Heritage Properties*. Paris: ICOMOS. 1979. p.16.

⁷ เข้าถึงข้อมูลที่ <http://www.osmsouth-e.moi.go.th/file/vision.htm>

- ยุทธศาสตร์ที่ 2: พัฒนาสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในระดับนานาชาติ
- ยุทธศาสตร์ที่ 4: การพัฒนาเมืองสีเขียว ชุมชนเข้มแข็ง มั่นคง มั่งคั่ง อย่างยั่งยืน
- ยุทธศาสตร์ที่ 5: การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการคมนาคมและโลจิสติกส์

2. กลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาคใต้ชายแดน⁸ มีประเด็นยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังต่อไปนี้

- ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงในกลุ่มจังหวัด โดยพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และผู้ให้บริการการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายภายใต้ความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัย

- ยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และระบบโลจิสติกส์เพื่อรองรับการพัฒนาของกลุ่มจังหวัด และเชื่อมโยงประชาคมอาเซียน

จากกลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาคใต้ชายแดนทั้ง 2 กลุ่ม ที่พื้นที่กรณีศึกษาสังกัดอยู่นั้นจะเห็นได้ว่าการกำหนดยุทธศาสตร์สำคัญที่ต้องการขับเคลื่อน คือ ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงสาธารณูปโภคพื้นฐานด้านการขนส่งทั้งระหว่างจังหวัด และระหว่างประเทศ ซึ่งหากขับเคลื่อนการเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพร่วมกันจะช่วยสร้างประโยชน์ต่อพื้นที่ด้านความเข้มแข็งของประชาคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ตลอดจนการใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ และสัมฤทธิ์ผล อีกทั้งช่วยสร้างจุดแข็งของคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลของพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชตามหลักเกณฑ์ของคณะกรรมการมรดกโลกแล้ว ยังช่วยสร้างความเข้มแข็งของประชาคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ตลอดจนการใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ และสัมฤทธิ์ผลอีกด้วย

แนวทางการผลักดันแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในคาบสมุทรภาคใต้สู่การจารึกชื่อเป็นมรดกโลก

แนวคิดเรื่องการบริหารงานภาครัฐแบบรวมกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด (OSM) ดังกล่าวนำข้างต้นแล้ว การดำเนินการร่วมกันในการเสนอรายชื่อแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อผลักดันสู่แหล่งมรดกโลกแบบรวมกลุ่ม (Serial Nomination) ยังสอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีต้นทุน และประวัติศาสตร์ร่วมรากเหง้ากันมา และมีพัฒนาการเคียงคู่กันมาโดยตลอดจนกระทั่งปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า ในคาบสมุทรภาคใต้มีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า และมีความน่าสนใจอย่างยิ่ง รวมทั้งยังเป็นแหล่งที่ได้รับการพิจารณาเข้าสู่บัญชีรายชื่อชั่วคราวเพื่อรอรับการพิจารณาเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในนามของ "วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช (Wat Phra Mahathat Woramahawihan, Nakhon Si Thammarat)"⁹ ซึ่งได้รับการรับรองแล้วเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2555 ซึ่งนับว่าเป็นแหล่งที่มีศักยภาพสูงต่อการส่งเสริมให้เกิดเป็นแหล่งสำหรับการเรียนรู้ และการท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรม ที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวของการประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลาที่มัตถมนครมาจากเกาะลังกาซึ่งในปัจจุบันแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมพุทธรูปปางลีลาที่ศรีลังกาได้รับคำรับรองประกาศเป็นแหล่งมรดกโลกแล้วนั้น และพระพุทธรูปปางลีลาที่ประดิษฐานอยู่ในเมืองนครศรีธรรมราชอย่างมั่นคง ก็ยังทำหน้าที่ดึงดูดวงเวียนที่เปล่งแสงธรรมแห่งพระพุทธรูปปางลีลาไปยังเมืองต่างๆ ที่อยู่ราย

⁸ เข้าถึงข้อมูลที่ http://www.osmsouth-border.go.th/about_osm/strategy/?page=2

⁹ ดูเพิ่มเติมใน <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5752/> ข้อสังเกตมีอยู่ว่า ชื่อที่ถูกต้องของวัดตามธรรมเนียมแต่โบราณ คือ "วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช" เนื่องจากสถาปนาประธานของวัดเป็น "ทรงเจดีย์" ดูแนวคิดดังกล่าวเพิ่มเติมได้ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร. **พรรณานาถมิสถานพระนครศรีอยุธยา เอกสารจากหอหลวง**. กรุงเทพฯ: อูชาคนเญย์. 2552. และชื่อภาษาอังกฤษของจังหวัดในคำว่า "Si" ที่ถูกต้องควรจะเป็น "Sri" เป็นประเด็นเร่งด่วนที่ต้องพิจารณาว่าจะแก้ไขให้ถูกต้องหรือไม่ ก่อนที่จะดำเนินการในขั้นตอนที่ซับซ้อนขึ้น

รอบในคาบสมุทรภาคใต้ ตลอดจนอาณาจักรศูนย์กลางอำนาจต่างๆ ทั้งอยุธยา และสุโขทัย ซึ่งทั้งสองแหล่งก็ได้รับการประกาศยกย่องเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมแล้วด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี การประกาศคำรับรองเพื่อบรรจุรายชื่อเข้าสู่บัญชีรายชื่อชั่วคราว (Tentative List) นั้นเป็นการส่งรายชื่อเพื่อเข้าอยู่ในรายชื่อเบื้องต้นเท่านั้น ซึ่งทางผู้เสนอนั้นต้องระบุคุณค่าของแหล่งที่ขอขึ้นทะเบียนดังที่กล่าวถึงใน "อนุสัญญามรดกโลก (World Heritage Convention)" โดยจะต้องแสดงให้เห็นว่ามีคุณค่าตรงกับเกณฑ์อย่างน้อยข้อใดข้อหนึ่งจากเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 10 เกณฑ์ซึ่งเป็นข้อกำหนดเบื้องต้นในการพิจารณาที่กำหนดไว้ในเอกสาร "แนวทางการปฏิบัติเพื่อการผลักดันตามอนุสัญญามรดกโลก (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention (OG))" สำหรับในการประเมินเรื่อง "คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV)" ซึ่งให้นิยามว่า "คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลมีความหมายว่าความสำคัญของวัฒนธรรม และ/หรือธรรมชาติที่มีอยู่เหนือพรมแดนรัฐชาติ และเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานของปัจจุบันและลูกหลานในอนาคตของมนุษยชาติ การให้ความคุ้มครองที่แน่นอนต่อมรดกเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดของประชาคมนานาชาติทั้งหมด ตามที่คณะกรรมการได้กำหนดเงื่อนไขของการจารึกชื่อแหล่งต่างๆ ให้อยู่ในบัญชีรายชื่อมรดกโลก"¹⁰ อย่างไรก็ดี คำจำกัดความที่กล่าวมานั้นก็ไม่ได้อธิบายในลักษณะที่เข้าใจง่ายที่จะเป็นแนวทางให้ผู้ปฏิบัตินำไปใช้ในการเขียนคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล ในที่นี้จึงขอยกนิยามที่ระบุไว้ในรายงานประจำปีของ ICCROM ประจำปี ค.ศ.1976 ที่ให้นิยามไว้ว่า "บทพรรณนามาที่มีลักษณะพิเศษและเป็นเหตุเป็นผลที่พรรณนาถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่พิจารณาแล้วว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมร่วมสมัยที่แสดงออกถึงคุณค่าที่เป็นสากลของสิ่งนั้น"¹¹

สำหรับเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลซึ่งเป็นข้อแนะนำในการกำหนดเงื่อนไขสำหรับการประเมินแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในการขึ้นทะเบียนรายชื่อเป็นแหล่งมรดกโลก ที่กำหนดโดย ICOMOS มีรายละเอียดตัวชี้วัดดังต่อไปนี้¹²

1. เป็นตัวอย่างอันเป็นเอกลักษณ์ของผลงานศิลปะ หรือการแสดงถึงความสำเร็จขั้นสูงของสุนทรียภาพทางศิลปะ;
2. เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นอิทธิพล หรือพัฒนาการของมนุษยชาติ;
3. เป็นตัวอย่างที่หายากยิ่ง;
4. เป็นตัวอย่างที่มีความสำคัญที่เป็นตัวแทนของรูปแบบ;
5. เป็นตัวอย่างที่มีความสำคัญในการเป็นตัวแทนของสถาปัตยกรรมแบบประเพณี;
6. เป็นตัวอย่างที่สัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์

¹⁰ แปลจากข้อความภาษาอังกฤษ ในมาตรา ที่ 49 ความว่า "Outstanding universal value means cultural and/or natural significance which is so exceptional as to transcend national boundaries and to be of common importance for present and future generations of all humanity. As such, the permanent protection of this heritage is of the highest importance to the international community as a whole. The Committee defines the criteria for the inscription of properties on the World Heritage List." ดูเพิ่มเติมใน มาตราที่ 49 ใน World Heritage Centre. **Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention**. Paris: World Heritage Centre p.14.

¹¹ แปลจากข้อความภาษาอังกฤษความว่า "Specialized scientific literature on the subject, which is considered the most up-to-date expression of the universal consciousness on the issue" ใน ICCROM report. 1976.

¹² Michel Parent. "Report on World Heritage Criteria". In ICOMOS study, compiled Jukka Jokilehto. **The World Heritage List: What is OUV? Defining the Outstanding Universal Value of Cultural World Heritage Properties**. Paris: ICOMOS. 1979.

สำหรับการประเมินผลคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลที่เสนอมาจะดำเนินการประเมินโดยคณะกรรมการเพื่อพิสูจน์ว่าเป็นคุณค่าที่แท้จริง โดยทำการศึกษเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาอื่นๆ ที่อยู่ในหมวดหมู่ (Theme) เดียวกัน¹³ โดยคุณค่าดังกล่าวนี้ยังต้องแสดงออกถึง "ความเป็นตัวแทน (Representative)" ที่มี "ความสำคัญ (Significance)" หรือ "หาได้ยากยิ่ง (Rarity)" ในกลุ่มของชิ้นงาน หรือแหล่งประเภทเดียวกัน ทั้งนี้เอกสาร "แนวทางการปฏิบัติฯ (OG)" ยังผูกเงื่อนไขของคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลให้ทำหน้าที่เป็นตัวกำกับการให้ต้องสร้างกลไกในการพิทักษ์รักษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อรับรองว่าคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลนั้นจะไม่ลดทอนคุณค่าลง¹⁴

นอกจากนี้ คณะกรรมการยังพิจารณาร่วมกับเงื่อนไขสำคัญอีก 2 ประการ คือ สามารถแสดงได้ถึงคุณลักษณะของ "ความจริงแท้ หรือความดั้งเดิม (Authenticity)" ตลอดจน "ความสมบูรณ์ (Integrity)"¹⁵ นั้นพิจารณาจาก "ที่ตั้ง (Setting)", "อรรถประโยชน์ใช้สอย (Function)", "การออกแบบ (Design)", "วัสดุต่างๆ (Materials)", "ฝีมือเชิงช่างและปรมิตรีศิลป์ (Workmanship)" และ "เงื่อนไข (Condition)"¹⁶ สำหรับประเด็นเรื่องความสมบูรณ์ดังกล่าวมานั้น ซึ่งเป็นผลผูกพันมาจากคำประกาศของคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลนั่นเอง¹⁷

ทั้งนี้ เมื่อเสนอการขึ้นทะเบียนจะกำหนด "เงื่อนไขในการขึ้นทะเบียน (The Conditions for Inscription)" ว่าจะต้องมี "แผนการบริหารจัดการ (Management Plan)" ที่ครอบคลุมในมิติต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งการ "พิทักษ์รักษาอย่างเหมาะสม (Appropriate Protection)" และ "กลไกด้านการบริหารจัดการ (Management Mechanism)" "การสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Interpretation)" ตลอดจน "การจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management)" ฯลฯ เพื่อให้แน่ใจได้ว่าเมื่อแหล่งนั้นๆ ได้รับการประกาศยกย่องไปแล้วจะไม่เกิดผลกระทบด้านต่างๆ ตามมาจนทำให้สูญเสียคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นว่า พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช เป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อคาบสมุทรมหานครใต้ ตลอดจนส่งอิทธิพลทางศิลปสถาปัตยกรรม ตลอดจนเป็นแหล่งสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เผยแพร่ไปยังรัฐอื่นๆ ทั้งสุโขทัย และอยุธยา ตลอดจนมีบทบาทในการส่งนำไปเมืองต่างๆ ในคาบสมุทรมหานครใต้ ทั้งเมืองที่อยู่ภายใต้เมืองสิบสองนักษัตรเดิมที่ยังนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักอยู่ หรือเมืองที่เกิดขึ้นใหม่ในชั้นหลัง ตลอดจนส่งอิทธิพลไปยังเมืองต่างๆ ที่อยู่ใต้อาณาจักรอยุธยา ทั้งในไทรบุรี เกดะห์ ปะลิส และเมืองอื่นๆ ในคาบสมุทรมหานครใต้ และยังเป็นแหล่งสำหรับบริการจาริกแสวงบุญที่สำคัญของชาวพุทธที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ดังกล่าวให้ออกเดินทางมาสักการะ หรือมาอุปสมบทที่วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชอีกด้วย

¹³ ICOMOS study, compiled jukka jokilehto. *The World Heritage List: What is OUV? Defining the Outstanding Universal Value of Cultural World Heritage Properties*. Paris: ICOMOS. 1979. p.45.

¹⁴ ดูเพิ่มเติมใน มาตราที่ 78 ใน World Heritage Centre. *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Paris: World Heritage Centre p.14.

¹⁵ ดูเพิ่มเติมใน มาตราที่ 51 ใน World Heritage Centre. *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Paris: World Heritage Centre p.21.

¹⁶ ICOMOS. *ICOMOS on World Heritage Criteria* (Annex to UNESCO Report, 1976). Italy: ICOMOS. 1986.

¹⁷ ICOMOS study, compiled jukka jokilehto. *The World Heritage List: What is OUV? Defining the Outstanding Universal Value of Cultural World Heritage Properties*. Paris: ICOMOS. 1979. p.46.

สรุปผลการศึกษา

จากผลของการวิจัยมีข้อเสนอเป็นแนวทางในการดำเนินการ ทั้งนี้มีฐานความคิดจากแนวทางการ “บูรณาการ (Integration)” และ “แนวคิดองค์รวม (Holistic)” ที่ให้ความสำคัญกับ “คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV)” และ ความสำคัญของพื้นที่ที่มีรากทางวัฒนธรรมร่วมกัน ตลอดจนแนวทางการบริหารราชการสมัยใหม่ที่เน้นการจัดการในลักษณะ กลุ่มยุทธศาสตร์จังหวัดดังกล่าวมาข้างต้น ซึ่งแนวทางที่นำเสนอในงานวิจัยนี้สอดคล้องกับข้อเสนอของกรมศิลปากร ที่กำหนด ว่าควรเสนอชื่อแหล่งมรดกวัฒนธรรมของชาติในพื้นที่ศึกษานี้ ในนามของ “เส้นทางวัฒนธรรมไชยา นครศรีธรรมราช สหิงพระ ไทรบุรี”

แต่ในการวิจัยนี้ มีข้อเสนอแนวทางให้ดำเนินการผลักดัน และดำเนินการในแหล่งในประเทศไทยก่อนเพื่อให้สามารถ ดำเนินการได้โดยทันที เนื่องจากประเทศมาเลเซียมีกรอบความคิดในการให้ความสำคัญแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง กับศาสนาที่แตกต่างกับประเทศไทย จึงจะยังไม่ให้ความสำคัญที่จะผลักดันในฐานะเป็นความร่วมมือแบบทวิภาคีกับประเทศไทย ซึ่งเป็นกิจกรรมด้านความร่วมมือที่ภาครัฐควรให้การผลักดันต่อไป

สำหรับสถานภาพการดำเนินการในปัจจุบันนั้นได้มีการบรรจุรายชื่อ “วัดมหาธาตุวรวิหารนครศรีธรรมราช” เข้าสู่ “บัญชีรายชื่อชั่วคราว (Tentative List)” แล้วเมื่อปี พ.ศ.2556 นับว่าเป็นความสำเร็จก้าวแรกของการดำเนินการ หากมีการศึกษาพื้นที่อื่นตามประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นในลักษณะมรดกโลกร่วมกัน จะทำให้การพิจารณาอย่างองค์รวมของคุณค่า โดดเด่นอันเป็นสากล ในฐานะแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาคาบสมุทรภาคใต้ในลักษณะของ “เส้นทางวัฒนธรรม (Cultural Route)” ที่อธิบายถึงเครือข่ายทางวัฒนธรรมของเมืองต่างๆ ในคาบสมุทรภาคใต้ และคาบสมุทรมาลายูในลักษณะ ของ “เส้นทางการค้า (Commercial and Trade Routes)” และ “เส้นทางจาริกแสวงบุญ (Pilgrimage Routes)” ดังปรากฏ ในลักษณะร่องรอยของ “เส้นทางมรดกทางสถาปัตยกรรมพระพุทธศาสนา (Buddhist Heritage Routes)” ที่สะท้อนให้เห็น ถึง “ความเชื่อมต่อ และการเคลื่อนย้ายของผู้คน (Connection, Migration and Movement of Peoples)” ที่อ้างอิงอยู่ใน “ประเด็นกรอบความคิด (Thematic Framework)”¹⁸ ที่สัมพันธ์ต่อการพิจารณาคัดเลือกกว่าตรงกับเกณฑ์ทั้ง 10 ข้อของ คณะกรรมการมรดกโลกด้วยนั่นเอง

ทั้งนี้ จึงต้องดำเนินการศึกษาข้อมูลเชิงลึกของวัดพระธาตุนครศรีธรรมราชให้ครบทุกมิติ เพื่อถอดรหัสคุณค่าด้าน ต่างๆ ออกมาสู่การเขียนที่เป็นลายลักษณ์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาของผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเผยแพร่ข้อมูล ความรู้แก่ประชาชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนการบริหารจัดการที่ตั้งอยู่บนฐานความคิดของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ ให้ความสำคัญกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ในฐานะศูนย์กลางจิตวิญญาณของเมืองประวัติศาสตร์ในลักษณะ “แหล่ง มรดกทางวัฒนธรรมที่มีพลวัติ (Living Heritage)” ตลอดจนการวางแผน นโยบายอันนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ และกล ยุทธ์เพื่อให้หน่วยงานราชการทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องการผลักดันอย่างเป็นรูปธรรม และในอนาคตควรวางแผนขยายขอบเขต ให้ครอบคลุมแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่าและศักยภาพในแหล่งอื่นๆ บนคาบสมุทรภาคใต้ต่อไป ซึ่ง จะยิ่งส่งเสริมให้ “คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV)” และ “ความสมบูรณ์แบบ (Integrity)” ของพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น

¹⁸ ICOMOS study, compiled jukka jokilehto. "Justification of the World Heritage Criteria1", in *The World Heritage List: What is OUV? Defining the Outstanding Universal Value of Cultural World Heritage Properties*. Paris: ICOMOS. 1979. p.16.

โดยกำหนดแผนการดำเนินการมรดกโลกใน “รูปแบบ (Theme)” ของ “เส้นทางวัฒนธรรม (Cultural Route)” ดังที่กำหนดไว้ใน “ประเด็นกรอบความคิด (Thematic Framework) ในนามของ “วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช และแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมพุทธศาสนานบนเส้นทางวัฒนธรรมคาบสมุทรภาคใต้ (Wat Phra Boromathat Nakorn Sri Thamaraj and Buddhist Cultural Heritage Sites on Cultural Route of Southerner Thai Peninsular)”

บรรณานุกรม

- ICOMOS. *Cultural World Heritage Properties*. Paris: ICOMOS. 1979. p.46.
- ICOMOS. *ICOMOS on World Heritage Criteria* (Annex to UNESCO Report, 1976). Italy: ICOMOS. 1986.
- Jukka jokilehto. "Justification of the World Heritage Criteria1", in *The World Heritage List: What is OUV? Defining the Outstanding Universal Value of Cultural World Heritage Properties*. Paris: ICOMOS. 1979.
- Magellan., Translated by Lord Stanley of Alderley. *The First Voyage Round the World*. (Translated from the accounts of Pigafetta and other contemporary writers). 1874.
- Michel Parent. "Report on World Heritage Criteria". In ICOMOS study, compiled jukka jokilehto. *The World Heritage List: What is OUV? Defining the Outstanding Universal Value of Cultural World Heritage Properties*. Paris: ICOMOS. 1979.
- Stuart Munro-Hay. *Nakhon Sri Thammarat the Archeology, History and Legends of a Southern Thai Town*. BKK: White Lotus. 2001.
- World Heritage Centre. *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Paris: World Heritage Centre.
- "ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช". ใน *รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช*. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก เจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต (แย้ม ณ นคร) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 27 กุมภาพันธ์ 2505) พระนคร: กรมศิลปากร. 2505.
- กิติ ตันไทย. *หนึ่งศตวรรษเศรษฐกิจของคนกลุ่มทะเลสาบสงขลา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2552.
- จิตร ภูมิศักดิ์. "นครศรีธรรมราชและอโยธยา" ใน *สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยศรีอยุธยา*. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน. 2547.
- ธรรมกิตติ, พระ, (เขียน). สวาท เหล่าอู๊ด, (ปริวรรต และแปล). *คัมภีร์ท้าวธาดาดวงศ์*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. 2554.
- บัญชา พงศ์พานิช, นายแพทย์. *รอยลูกปัด*. กรุงเทพฯ: มติชน. 2552.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. *สารนครศรีธรรมราช*. (1 มีนาคม 2516).
- พิทยา บุรุษรัตน์. *นาฏกรรมแห่งลุ่มทะเลสาบสงขลา การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมของหนังตะลุงและโนรา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2553.
- พิทยา บุรุษรัตน์. *โนราโรงครูวัดท่าแค อ.เมือง จังหวัดพัทลุง*. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา. 2535.
- ยงยุทธ ชูแว่น บรรณาธิการ, *โลกของกลุ่มทะเลสาบรวมบทความว่าด้วยประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นกลุ่มทะเลสาบสงขลา*. พระนคร: สำนักพิมพ์นาคร. 2541.

ยงยุทธ ชูแว่น. "ลักษณะทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนชาวนาบริเวณรอบทะเลสาบสงขลาสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์" ใน ยงยุทธ ชูแว่น บรรณาธิการ, **โลกของกลุ่มทะเลสาบรวบรวมบทความว่าด้วยประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นกลุ่มทะเลสาบสงขลา**. พระนคร: สำนักพิมพ์นาคร. 2541.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. "จารึกพระเจ้ากรุงศรีวิชัย และจารึกศรีมหาราช". ใน **100 เอกสารสำคัญ: สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย ลำดับที่ 10**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2554.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. "จารึกพระเจ้าจันทรภาณุ ครีธรรมราชา: มรดกความทรงจำแห่งนครศรีธรรมราช". ใน **100 เอกสารสำคัญ: สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย**.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. "นครศรีธรรมราชในจดหมายเหตุแฟร์เนา เมนเดส ปินตู ค.ศ.1543 และปัตตานีและนครศรีธรรมราชในสารานุกรมฝรั่งเศส ค.ศ. 1660". ใน **100 เอกสารสำคัญ: สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย ลำดับที่ 12**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2554.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. **พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา เอกสารจากหอหลวง**. กรุงเทพฯ: อูชาคนเญย. 2552.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. พระตำราเพื่อกัลปนา (1): มรดกความทรงจำแห่งเมืองพัทลุง. **100 เอกสารสำคัญ: สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย ลำดับที่ 11**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2554.

ศศิกานต์ คงศักดิ์. "นครศรีธรรมราชในจดหมายเหตุแฟร์เนา เมนเดส ปินตู ค.ศ.1543 และปัตตานีและนครศรีธรรมราชในสารานุกรมฝรั่งเศส ค.ศ. 1660". ใน **100 เอกสารสำคัญ: สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย ลำดับที่ 12**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2554.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. **โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2544.

สุนีย์ ทองไชรั. **สถานภาพและบทบาทหนังตะลุงจังหวัดพัทลุง**. พัทลุง: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง โรงเรียนสตรีพัทลุง. ม.ป.ป.

อมรา ศรีสุชาติ และธราพงษ์ ศรีสุชาติ. "ชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์รัฐโบราณในภาคใต้", **สารานุกรมภาคใต้ 5**. 2542.

อมรา ศรีสุชาติ. **สายรากภาคใต้: ภูมิทัศน์ รูปลักษณ์ จิตลักษณ์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.

Website:

http://www.osmsouth-border.go.th/about_osm/strategy/?page=2

<http://www.osmsouth-e.moi.go.th/file/vision.htm>

<http://www.sac.or.th>

ฐานข้อมูลจารึกศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร:

จารึกที่ 28 จารึกวัดพระบรมธาตุ เข้าถึงข้อมูลที่ http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_image_detail.php?id=278

จารึกที่แกนปลีใต้กสิบับหวายพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เข้าถึงข้อมูลที่ http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_image_detail.php?id=1318

จารึกที่พบในจังหวัดสงขลา เข้าถึงข้อมูลที่

http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/search_result.php?TypeS=3&province_id=67&submit=%E0%B8%84%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B8%AB%E0%B8%B2

จารึกวัดเสมามือง ในฐานะข้อมูลจารึกในประเทศไทย เข้าถึงข้อมูลที่ http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_detail.php?id=323

จารึกวิหารโพธิ์ลังกา เข้าถึงข้อมูลที่ http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_detail.php?id=556

จารึกหุบเขาช่องคอย เข้าถึงข้อมูลที่ http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_detail.php?id=58